րական Իուլիան Բզօվսկի ձեռքով նորոգվել է։ Այս հոգեորականը եկել է Գալիցիայից, Լվովի նահանգից, Զեսկօվսկի գաւառի Եազլօվայ քաղաքից։—

Տապանաքարերի արձանագրութիւնը. «Այս է տապան ողորմած հոգի մեծ խաթունին կողակցուն, պարոն Յակոբին, Մահտեսի Մինասին որդուն, Եազլօվայ քաղաքին երեսփոխանին, յանգեաւ ի Քս. Թվ. ածիզ-ին ամսո ապրիլի գ. օրն ուրբաթ։»

«Այս է տապան պարոն Յակոբին Մահտեսի Մինասի որդուն Եազլօվու երեսփոխանին յանգուցեալ ի Քս. Թ. ածիզ-ին յունիսի իբ։»

Ինչպէս երեւում է, ամուսին այրը տասը տարուց յետոյ է վախճանվել կնոջից. ասում են, որ այս դոմինիկեանների եկեղեցին շինված է վերոյիշեալ պարոն Յակոբի փողերով, որովհետեւ եղել է շատ հարուստ և անորդի և իր հարստութիւնը կտակել է եկեղեցուն, որ սկզբում պատկանելիս է եղել հայոց։ Չը կարողացայ իմանալ, թէ ինչպէս է անցել պապականների ձեռքը։ Ոմանք ասում են, թէ այդ գերեզմաններում թաղածներն են շինել այս եկեղեցին և մէջը թաղվել, վերջինը աւելի է հաւանական, որովհետեւ, եկեղեցու թէ դրսի և թէ ներսի ձեւքը՝ բոլորը հայկական է։ Վարշավայի ոչ մէկ եկեղեցիներին չէ նմանում։ Եկեղեցին շատ մեծ է. գտնվում է Փրետայ փողոցում, այնքան երկար է, որ սեղանի կողմն դուրս է գնում միւս փողոցը, որը կոչվում է «Յլոտարօ Մեստօյե»։ Որովհետեւ անցեալ տարի ես չը կարողացայ ոչ «Կլուչ» շաբաթաթերթը գտնել և ոչ անձամբ գնալ այն եկեղեցին հետազօտելուն,—իմ առաջին ցանկութիւնն էր, որ այս տարի անպատճառ բոլորն անձամբ տեսնել. այս մտքով ես վեր առայ աստրախանցի երիտասարդ պ. Սարգիս Ջիժեանցին և գնացինք եկեղեցու երեսփոխանի հետ մտանք մեծ տաճարը, որը իսկոյն նկարագրվեցաւ այս օտար աշխարհումս հայոց մայր եկեղեցու աջակողմին մեծութեամբ։—Իմ առաջին հոգսը եղաւ գտնել գերեզմանները և շատ դժուարութեամբ դուրս գրել վերնագրերը։ Յետոյ սկսեցինք մեր խուզարկութիւնը. առաջ մտանք աջակողմեան խորանը. բոլորը հայոց ձեւով էր շինված. խորանի ետեւի փոքր ներքնադռնով մտանք միւս աջակողմին կամարակապ դահլիճը, որի պատերի վրա նկարված էին շատ եպիսկոպոսների պատկերներ, որոնց թագն և գաւազանը հայկականի նման էին. կարդացի նրանց անունները. շատերը լատին էին, ոմանք լեհացի, բայց երկուսի ներքնագիրը ցոյց տուեց, որ պէտք է հայեր լինեն. մէկն գրած էր Պօղոս իսկ միւսը՝ Օհանէս.—ինձ այս դահլիճի համար ասեցին, որ ճիզվիտները այստեղ էին տանջում իրանց զոհերին. շատ հաւանական է, որովհետեւ զարհուրելի մի շինութիւն է։ Յետոյ դուրս եկանք այս դժոխքից, մտանք միւս խորանը որտեղ քահանաները զգեստաւորվում են. մեծ հայելիներով զարդարված էր, նստարանները գեղեցիկ էին։ Սկսեցինք քննել սեղանը. սկզբում եղել է հայոց կերպ, յետոյ փոքր ցածացրել են, բայց էլի բարձր է միւս եկեղեցիներից։

Այս եկեղեցում կայ մէկ գեղեցիկ դրօշակ, հարցրի՝ սա ինչ է։ Պատասխանեցին կօշկակարների դրօշակն է և այս եկեղեցին այժմ անուանվում է կօշկակարների եկեղեցի։ Ահա թէ ինչ պատճառով. Կրակօվ քաղաքում լինում են երկու եղբայրներ իշխան (КНЯЗЬ) և հարուստ կալուածատէրեր. սրանք լինում են օրհնված կօշկակարների համքարում. Երկու եղբայրներից, մէկը Կրիսպիան անունով իսկ միւս Կրիսպիանին, լինելով անժառանգ, իրանց բոլոր հարստութիւնը և կալուածները կտակում են բոլոր Լեհաստանի կօշկակարներին, որոնք չեն կարողանում երկար ժամանակ կառավարել այն աչագին կարողութիւնը, վատնում են, սկսում են սաստիկ չարչարել ստրուկներին, վերջապէս մեծ մասը վատնվում է։ Այս է պատճառ, որ Լեհաստանում տարին մէկ անգամ կօշկակարները հոգեհանգիստ են կատարում երկու եղբայր Կրիսպին Կրիսպիանին համար։ Վարշավում այն օրը բոլոր կօշկակարները, քանի մի հազար մարդ, գործարանները կողպում են, Փրակով, սպիտակ փողպատով և ձեռնոցներով ժողովվում են այս եկեղեցում և փառաւոր հոգեհանգիստ են կատարում, յետոյ ամբողջ օր լինում է սրանց համար մեծ տօնախմբութիւն։ Զարմանալի է, իշխան Կրիսպիանների կտակած հարստութեան նշոյլը անգամ չէ մնացել, բայց նրանց յիշատակն դարձեալ սուրբ են պահպանում։

Հ. Աբովեանց

ՆԱՄԱԿ ԵՐԵՒԱՆԻՑ

3 յուլիսի

Կարդում ենք ձեր պատուական լրագրի մէջ, որ մեր Թիւրքիայենակ հայ եղբայրները հացի մասին այնպէս նեղ դրութեան մէջ են ընկած, որ անգամ իրանց հարազատ որդոց մարմինով են յագեցնում իրենց սովածութիւնը, վասնորոյ այսպիսի մի նեղ միջոցում չէ կարող գտնվել մի մարդ, որ իրեն սիրտն ապառաժացնէ և իրեն կարեաց չափ օգնութիւն չը հասցնէ։ Մենք մի քանի անձինքս հաւաքելով մեր մէջ իւրաքանչիւրի կամաց չափով ընդամենը տասն և չորս րուբլի, որ նամակիս հետ ուղարկելով, խնդրում ենք հասուցանել մեր սովամահ եղբայրներին, և տպագրէք նուիրատուաց անունները ձեր լրագրի մի անկիւնում. Ա. Գ. 1 ր., Ս. Բ. 1 ր., Գ. Խ. 1 ր., Ա. Բ. 1 ր., Ա. Մ. 1 ր., Ս. Մ 1 ր., Մ. Մ. 1 ր., Բ. Շ. 1 ր., Խ. Գ. 1 ր., Ս. Ս. 4 ր., Թ. Տ. 1 ր., Ե. Ֆ. 1 ր., Վ. Գ. 50 կ., Մ. Գ. 50 կ., Կ. Զ. 40 կ., Մ. Գ. 30 կ., Մ. Ա 20 կ., Մի ոմն 10 կ. Ընդամենը 14 րուբլի

Յարգոյ խմբագիր, թէև նամակիս մէջ գրած եմ, որ չի գտնվի մի մարդ, որ իրան սիրտն ապառաժացնէ այսպէս մի նեղ միջոցում, արդարև չը կայ մի այդպիսի մարդ, բայց մի և նոյն ժամանակ կան մարդիկ, որոնք նուէր հաւաքողին զայրացնում են իրանց մի քանի անտաշ խօսքերով, ինչպէս մեզ պատահեց պ. Օ. Մ-եանցի հետ։ Մենք դիմեցինք մեր Երեւանի աղայի, որպէս հարուստ մարդուն, խնդրելով նրանից իրեն կարեաց չափ օգնել մեր սոված եղբայրներին։ Մեր պարոնը փոխանակ նուիրելու, մի քանի անվայել խօսքերով մեր սիրտը կոտրեց։ Թէև այսպիսի դէպքումն հազար այդպէս խօսքեր չեն կարող մի հայի սիրտը կոտրել, բայց մի և նոյն ժամանակ խնդրում ենք այդ պարոնին սանձ դնել բերնին։ Չէ՞ր կամենում, թող չը նուիրէր։

Ա. Պ.

ՆԱՄԱԿ ԲԱԳՈՒԻՑ

30 յուլիսի

«Մարդասիրական ընկերութիւնը» դարձեալ որոնում է տեսուչ իր երկսեռ դպրոցների համար։

Այս զարմանալի երեւոյթը ճշգութեամբ կրկնվում է ամենայն տարի։ Կարծես թէ տարաբաղդ ընկերութեանը վիճակված է միշտ տեսչի մուրացկանութիւն անել։

Զարմանալին այն է, որ մինչեւ այսօր գտնված տեսուչներն էլ եղել են դանդաղ, անգործունեայ, տկար և այլ պակասութիւնների տէր մարդիկ, և չը նայելով այս ամենին, դարձեալ կարողացել են խաբել ամբողջ խորհրդին։ Եւ ինչպէս է յաջողվում այդ անձանց խաբել խորհրդի անդամներին, որոնք տասն կամ քսան տարիներ պարապելով վաճառականութեամբ, հասել են ճարպիկութեան և խորամանկութեան վերին ծայրին։ Ես կարծում եմ, որ տեսուչների խաբեբայութեան յաջողութիւնը պէտք է բացատրել նորանով, որ խորհրդի անդամները լինելով մեծ մասամբ անկիրթ և անզարգացած մարդիկ, ճարպիկ և խորամանկ են միայն վաճառականութեան մէջ, որպէս նորանց մասնագիտութիւնը, իսկ միւս գործերի մէջ, որոնց վրա մտածել անգամ դժուարանում են, ինչպէս մանկավարժութիւնը, նորանք արտայայտում են բոլորովին երեխայական հասկացողութիւն և լիովին գրավվում են տեսչի կամ ուսուցչի դանազան բարձր և սուտ խոստումներով։ Հաւատալի է արդեօք, որ տեսուչ Լ. Թուսիկեանցը իր վեց կամ եօթն ամիս անգործ և դատարկ ծառայութեան համար առացել է ընկերութեան գանձարանից շատ աւելի, քան թէ ամբողջ տարվայ ռոճիկը, բայց այդ ստոյգ է։ Երբ Թուսիկեանը արդէն գնացել էր Բագուից, և իր տանը նստած, հանգիստ և փառաւոր կերպով վայելում էր իր խորամանկութեան և տմարդութեան պտուղները, և ծածուկ ծիծաղում էր ընկերութեան անդամների թեթեւամտութեան և դիւրահաւանութեան վրա, նոր միայն հասկացաւ ընկերութեան խորհուրդը, որ ինքը խաբված է տեսչից և կորցրած է բաւականի մեծ գումար, բայց արդէն ուշ լինելով լռեց։

Համարեա մի և նոյն տեսակ վարվեց ընկերութեան հետ և պ. Ստեփաննեանը, այս տարվան տեսուչը, միայն այն զանազանութեամբ, որ Թուսիկեանը բնակվեց ուսումնարանում չարունակ 6—7 ամիս, թէև բոլորովին անօգուտ ուսումնարանին վերաբերեալ, իսկ Ստեփանեանը այցելեց ընկերութեան ուսումնարանը միջին թւով ընդամենը հինգ ամիս, թէև նոյնպէս բոլորովին անօգուտ, ինչպէս նոյնը վկայում են և խորհրդի անդամները, իսկ մնացեալ միւս ուսումնական ամիսները նա զոհեց ըստ իր պարտականութեան զանազան քաղաքային և գիւղային արքունական ուսումնարաններին այցելութեան և այդ բացակայութեան ժամանակ նա ստանում էր և տեսչի և ուսուցչի ռոճիկ։ Լսում ենք, որ պ. Մ. Պօպօվեանը առաջարկել է ընկերութեան իր ազատ ժամանակը ուսումնարանը կառավարելու համար, խորհուրդը նորան տուել է թէական պատասխան։

Ընկերութեան խորհուրդը հրաւիրում է պ. Ղուկասեանին ուսումնարանի համար տեսուչ, իսկ եթէ սա չը յաջողվի, այն ժամանակ մտադիր է յանձնել ուսումնարանը նորա մէջ ուսուցիչ Աւագ Գրիգորեանին, «Սոխակի» հրատարակչին։ Մենք մեր կողմից ոչինչ չենք կարող ասել պ. Ղուկասեանի մասին, չը ճանաչելով նորան, իսկ ինչ վերաբերում է պ. Գրիգորեանին, կասենք միայն, որ եթէ պատահմամբ նա նշանակվեց տեսուչ, այն ժամանակ մենք «Ընկերութեան» խորհուրդ կը տայինք, և վերջապէս կը խնդրէինք չը հոգալ ամենեւին ազգային լուսաւորութեան վրա, որովհետեւ այդ տեսակ տեսուչների և ուսուցիչների ձեռքով նա ոչ միայն չէ լուսաւորում ազգը, այլ աւելի ես խաւարեցնում է ազգի խեղճ և տառապեալ մանուկներին։

* * *

ԱՐՏԱՔԻՆ ՏԵՍՈՒԹԻՒՆ

«Голосъ» ԼՐԱԳՐԻ ԹՂԹԱԿՑՈՒԹԻՒՆԸ ՀԱՅԵՐԻ ՄԱՍԻՆ

«Голосъ» լրագրին գրում են Կ. Պօլսից հետեւեալը։

Վերջին օրերում Կ. Պօլսի քրիստոնէական թաղերը հազուագիւտ տեսարան էին ներկայացնում։ Հեռաւոր և սովատանջ Հայաստանից այստեղ հասած մի քանի հազար երեխաներ իրանց համար հաց և բնակարան են փնտռում։ Ասում են, որ տարաբաղդ երեխաների կէսը մեռաւ երկար ճանապարհորդութեան ժամանակ, որոնց ուղեկցում էին մայրերը և քահանաները։ Հայերը նրանց փողոց թողել էին։ Նրանք խոստացել էին իրանց երեխաների ապրուստը հեռաւոր օտար երկիրներից ուղարկել, բայց ամիսները միմեանց ետեւից անցնում էին և խոստացած օգնութիւնը չէր հասնում։ Յուսահատված մայրերը և երեխաները վճռել են ճանապարհ ընկնել հայրերի շաւղով մայրաքաղաքը, յուսալով այստեղ մի կտոր հաց գտնել։

Հէնց որ այս ողորմելի երեխաների առաջին խումբը հասաւ, հայոց պատրիարք Ներսէսը հրամայեց զանգահարութեամբ հրաւիրել մայրաքաղաքի քրիստոնեայ բնակիչներին անպաշտպան հիւրերին օգնելու համար։ Տարաբաղդ ճանապարհորդների տեսքից շարժված՝ հայուհիները ողբալով տանում էին նրանց իրանց տները։ Երէկ բոլոր եկեղեցիների մէջ մաղթանքներ կատարվեցան, որոնց ներկայ էին հայուհիները սգի հագուստներով։ Նրանց ընկերակցում էին խեղճ որբերը, իրանց բարերարուհիներին կպած և նրանց ձեռքերը ամուր բռնած։

Ի պատիւ հայուհիների պէտք է ասել, որ նրանք բուռն մայրական քնքշութեամբ վերաբերվեցին Հայաստանից եկած երեխաներին, որոնք չափազանց մաքուր էին հագնված։ Երեխաների մէջ բազմաթիւ շիկահերներ կան,

---

Նրա դէմքը խոժոռվեցաւ։

«Ո՞րքան են, գոչեց ատրճանաւորը, ասացէք։»

Նա չը պատասխանեց։

Բայց սեաւ հեծելազօրները մօտենում էին արդէն և շրջապատում էին անտառները։

Օրը մթնում էր։ Ամեն այն կողմից լսվում էր թնդանօթի որոտը։

Տիկին Ժերարը սարսափելով լսում էր։ Թնդանօթի իւրաքանչիւր ճայթիւնը արձագանք էր գտնում նորա սրտի մէջ։

Յանկարծ նա նկատեց մարդկանց ստուերներ, որ անցնում էին գայլուկ կոչված բոյսերի միջով և մօտենում էին զգուշութեամբ։

«Մայր, ասաց մի ձայն, մենք ենք։

—Մտէք շուտ, ասաց նա։

Քառասուն տղամարդ, մէկը միւսի ետեւից մըտան դաստակերտը։

Մի վայրկենում դիմադրութիւնը պատրաստ էր։

Նոքա ժողովեցին սայլեր, երկրագործական գործիքներ, մահճակալներ, կահկարասիք և շինեցին մի բարձր պատնէշ։ Նոքա փեղկերի և դռների մէջ ծակեր բաց արին։

Եւ նոքա սպասեցին։

Լուսինը դանդաղ կերպով բարձրանալով լեռների միջով, լուսաւորեց հովիտը հրեղէն գնդի նման։

Հեծելազօրները, որ ցրիւ էին եկած ազատ հրացանաձիգների հրացանների արձակումից, կրկին միացան և շտապով դառնում էին դէպի դաստակերտը։

Սարսափելի, շատ սարսափելի յարձակումն ըսկսվեցաւ։

Պատնէշը ոչնչացրին։ Ծակված դռները և փեղկերը թոյլ էին ընդդիմադրութեան համար։ Դաստակերտը յափշտակած կը լինէր։ Ազատ հրացանաձիգները պիտի ընկնէին կատաղի թշնամիների ձեռքը։

Տիկին Ժերարը անվեհերութեամբ ներկայ էր գտնվում, սպասում էր այդ մենամարտութեան վախճանին։

Այս կռիւը անօգուտ գտնելով, մի քանիսը առաջարկեցին անձնատուր լինել։

«Անձնատո՞ւր լինել, աղաղակեց կինը.—Երբէք. դուք ուրեմն չէք ճանաչում նրանց։ Նրանք ոչ պատիւ, ոչ խիղճ ունեն։ Նրանք ձեզ կը սպանեն։ Ոչ, ոչ, փախէք, այն կողմը, փախէք։

Ետեւից մի անցք բացելով, նա վերցրեց խուրձեր, նոցանից մի ջահ շինեց և վառեց։

«Փախէք», կրկնեց նա։

Եւ նա իր դաստակերտին կրակ տուեց, այն դաստակերտին, ուր պարունակվում էին նորա բոլոր յիշատակները, նորա քսան տարվայ աշխատանքի և խնայողութեան պտուղները։

Հրդեհը կանգնեցրեց թշնամուն։

Բայց ազատ հրացանաձիգները, այդպիսի հերոսական գործով փրկված, մի քանի օրից յետոյ ընկան սեաւ հեծելազօրների ձեռքը։

Նրանց երկար ընդդիմադրութիւնից զայրանալով, պրուսացիք հնարեցին մի անգութ վրէժխնդրութիւն։

Երբ նրանք հեռացան Նեւվիլերից, տիկին Ժերարը, որ պատսպարված էր Կրիստինայի մօտ, նորա հետ միասին վերադարձան դաստակերտը։

Երբ նրանք մօտենում էին՝

—Նայիր, ասաց Կրիստինան, սեղմելով մօրը,—ինչ է երեւում ճանապարհի մօտ։ Կարծես թէ զինուորներ են։ Պրուսացիք են, թէ ֆրանսիացիք։ Ինչպիսի անշարժութիւն։ Եւ ինչ զարմանալի բան, նրանց ոտները գետնին չեն կպչում։

Տիկին Ժերարը դողդոջուն սրտով, վախից լայնացեալ բիբերով, նայում էր առանց պատասխանելու։

Ճշմարիտ, այդ ինչ կը նշանակէ։

Փոքր ինչ մօտենալով, նրանք ճանաչեցին ազատ հրացանաձիգների նշանազգեստները։

Նրանք շտապեցին։

Զարհուրանք... Այդ դիակները կախված էին։ Նրանց կապտագոյն, արիւնալից երեսները զարհուրելի կերպով այլանդակած էին։

Վայրենիները, նախ քան կը կախէին ազատ հրացանաձիգներին, կտրտել էին նրանց քթերը և ականջները, և դուրս էին հանել ճանապարհի եզերքի վրա, որպէս օրինակ անցորդների համար *)։

Այդ սարսափելի տեսարանի առջև, տ. Ժերարը զարհուրելի տրտմութիւնից կոկորդը սեղմված, ոչ մի խօսք չը կարողացաւ արտասանել։ Նա խելագարի նման վազում էր մէկ դիակից դէպի միւսը, աշխատելով ճանաչել այս և այն այլանդակ դիակների մէջ իր որդուն, իր սիրելի Ֆրանցին։

Նա վերջինն էր այն անբախտ կախվածների շարքում։

Այն ժամանակ բանելով կատաղաբար իր աղջկայ ձեռքը ասաց՝

«Երբէք, լսում ես, Կրիստինա, երբէք չես ամուսնանայ այս բարբարոսներից մէկի հետ։ Ես աւելի լաւ կը համարեմ քեզի մեռած տեսնել, քան թէ ամուսնացած մէկ գերմանացու հետ։

(Կը շարունակվի)

*) Այդ հրէշաւոր դէպքը ճշմարիտ պատահել է Ալզասում.

որոնք չափազանց գիրացել են և այնպիսի բիւրեղ դէմք ունեն, որ կարծես ամենահոգատար մարդկերանց մեծացրած լինեն:

Փոքր-Ասիայի սովալլուկներին օգնող կենտրոնական մասնաժողովի անդամները, որոնք կանոնաւոր յարաբերութիւններ չունեն Թիւրքաց Հայաստանի գլխաւոր կէտերի հետ, ոչ միայն սրանք կատարեալ պաշարված դրութեան մէջ են, կարծում էին, որ Հայաստանի մէջ սովը վերջացած է: Այդ պատճառով նրանք դադարեցին նուիրատուութիւններ հաւաքել և օգնութիւն հասցնել սովեալներին: Յանկարծ Հայաստանի խորքերում սկսած երեխաների տխուր ճանապարհորդութիւնը նրանց զգալ տուեց, որ սովը դեռ ևս տիրապետում է Հայաստանի մէջ: Ներսէս պատրիարքը և մասնաժողովի անդամները ամեն կողմ դիմեցին, աղաչելով օգնութիւն հասցնել և արագ օգնութիւն հասցնելու համար տեղացի բանկիրներից 35,000 Թիւրքաց լիրա փոխ առան, որ ռուսաց փողերով 350,000 րուբլու է հաւասարվում: Տարաբաղդաբար սովի հետ Հայաստանի մէջ տարափոխիկ հիւանդութիւններ են տարածված:

Եթէ Թիւրքաց կառավարութեան գործադրած միջոցները, Հայաստանի մէջ տիրապետող սովի մասին եղած խօսակցութիւնները լռեցնելու համար, սառեցրին հասարակութեան եռանդը սովալլուկներին օգնելու համար, այս սառնութեանը նպաստեցին նոյնպէս Էրզրումի ռուսաց գլխաւոր հիւպատոսի հանգստացնող զեկուցումները: Հիւպատոսը անդադար կրկնում էր, որ Հայաստանի մէջ սովը վերջացած է և որ այնտեղ ամեն բան լաւ է գնում: Ի նկատի առնելով այն հաւատարմութիւնը, որ ունեն տեղացի Հայերը դէպի Ռուսաստանը և նրա ներկայացուցիչները, ձեզ համար հեշտ կը լինի երևակայել, թէ ինչպիսի ծանր հարուած տուեց Հայերի սրտերին ռուսաց գլխաւոր հիւպատոսի անհասկանալի գործունէութիւնը: Այս հանգամանքը շատ նպաստող է ռուսների եւրոպական թշնամիներին, որոնք իրանց թղթակիցների բերանով կը յայտնեն, որ ռուսաց և Թիւրքաց պաշտօնավարները միացել են Փոքր-Ասիայի քրիստոնեաներին վնասելու համար:

Հայաստանից այստեղ հասած լուրերից երևում է, որ ռուսաց ներկայացուցիչները Էրզրումի, Դիարբէքիրի և Ալեպպոյի մէջ չը կարողացան քրիստոնեաների համակրութիւնը գրաւել, մինչդեռ այդ կողմից նրանք ամենանպաստող պայմաններով են շրջապատված: Դժուար է երևակայել մի բան, որ աւելի մեծ լինի այն հեղինակութիւնից և ժողովրդականութիւնից, որ վայելում է ռուսաց անունը ամբողջ Թիւրքաց Հայաստանի մէջ. գրեթէ բոլոր ազգային հայ ուսումնարաններում իւրաքանչիւր շաբաթ երգվում է ռուսաց հիմնը:

Հայերի դէպի Ռուսաստանը ունեցած համակրութեան մի այլ ապացոյց կարող լինել և այն ցոյցը, որ արին Հայերը անցեալ տարի Դիարբէքիրի մէջ, երբ ռուսաց հիւպատոսը մտնում էր այդ քաղաքը: Նրան թագաւորական ընդունելութիւն արին: Ամբողջ վիլայէթի առաջնորդը ազգաբնակութեան հետ հոգևոր երգեր երգելով և զգեստաւորված եկեղեցականներով քաղաքից 10 վերստ առաջ գնաց հիւպատոսին դիմաւորելու համար:

Այժմ այդ պատիւների նոյն հերոսները բոլորովին ուրիշ կերպ են ընդունվում քրիստոնեաներից: Այս ցաւալի երևոյթի պատճառը այն է, որ ռուսաց ներկայացուցիչները չեն իրացրել այն դերի իսկական նշանակութիւնը, որ նրանք պէտք է կատարեն Հայաստանի մէջ, իսկ այդ դերը Բեռլինի կոնգրէսից յետոյ բոլորովին այլ քաղաքական նշանակութիւն ստացաւ, քան թէ առաջ: Ռուսաց ներկայացուցիչները մինչև այժմ այնպէս են վերաբերվում իրանց պաշտօնին, կարծես նրանք նշանակված են Հայաստանի մէջ մի քանի ռուսահպատակ առևտրականների շահերը պաշտպանելու համար:

Նրանք չեն հոգում բաւականութիւն տալ այն քաղաքական պայմաններին, որոնցով այժմ շրջապատված են Հայերը իրենց սեփական Հայաստանի մէջ:

Այս փաստերը ի նկատի ունենալով, ազգով հայ գնդապետ Կամսարականին Վանի մէջ հիւպատոս նշանակելը մի բաղդաւոր միտք է:

ԱՄԵՐԻԿԱ

Լրագիրներին Նիւ-Եօրկից գրում են հետևեալը:

Ամերիկացիների բոլոր ուշադրութիւնը ներկայումս բացառապէս երկու առարկաների վրա է դարձրած: Որտեղ էլ գնաք, մասնաւոր տուն, թէ հասարակական ժողով ամեն տեղ կը լսէք խօսակցութիւններ բժիշկ Տանների և հունձքի մասին: Ամենից շատ խօսում են բժիշկ Տանների, այսինքն այն մարդու մասին, որ առաջարկեց քառասուն օր ծոմ պահել: Հասարակութեան մեծամասնութիւնը առաջ անուշադիր եղաւ դէպի նա, նրա առաջարկութեան մէջ շառլատանութիւն նկատելով: Երբ Տանները հաւատացնում է, որ այդ փորձը սկսել է գիտութեանը ծառայելու համար, որպէս զի կարողանայ ապացուցանել, թէ որքան կերակրող նիւթ կայ ջրի մէջ և միւս կողմից, որ մարդու կազմուածքի մէջ ժամանակից գիտութեանը անյայտ մի ոյժ կայ, որ կարող է պահպանել մարդու կեանքը առանց կերակուրի:

Իր հայրենի նահանգի բժիշկ լինելով, Տաններ վաղուց աշխատում էր քարոզել իր գաղափարը և չէր ծածկում իր համոզմունքը Ամերիկայի գիտնական և յայտնի բժիշկներից: Հասկանալի է, որ նահանգական բժշկի բառացի յայտնութիւնները անուշադիր էին մնում, այնպէս որ Տաններ առաջարկեց իր գիտը իր վրա փորձել: Միակ բանը, որ պահանջել էր Տաններ իր հակառակորդից, խիստ բժշկական հսկողութիւնն էր, որպէս զի ծոմից յետոյ Տաններին ոչ ոք չը կասկածէ. և ահա 24 օր է ինչ Տաններ պահում է իր ծոմը և բժիշկները ամենայն խստութեամբ հսկում են նրա վրա: Նրա մօտ, փոփոխվելով, անընդհատ գտնվում են երեք բժիշկներ և մի լրագրի թղթակից:

Ամենից շատ վնասեց Տաններին այն հանգամանքը, որ առաջին 17 օրվայ ծոմապահութիւնից յետոյ իր մարմնի ծանրութիւնից պակասեց 24 ֆունտ, իսկ հետևեալ օրերը աւելացաւ 5 ֆունտ: Երբ Տաններ հաւատացնում էր, որ ծանրութիւնը աւելացաւ խմած ջրի պատճառով, որ այս իրողութիւնը յայտնի է իրան նախկին փորձերից և որ ծանրութիւնը նորից կը պակասի, որովհետև խմած ջուրը չէ կարող ծոմապահութեան պատճառած կորուստը վարձատրել: Տանների խօսքը արդարացաւ. նրա ծանրութիւնը հետևեալ օրերը նորից պակասեց: Ծոմապահութեան 13-դ օրը նկատվեցաւ, որ ծոմապահի բարձրութիւնը մի գիւյմով պակասեց:

Բժշկի կեանքի միակերպութիւնը ընդհատում էին այցելուները, որոնք չափազանց ձանձրացնում էին Տաններին իրանց հարց և փորձերով: Բժիշկը հանգստանում էր այն ժամանակ, երբ այցելուհիներից մէկը սկսում էր դաշնամուրի վրա ածել:

Տաններ սկզբից անդադար կռւում էր հսկող բժիշկների հետ, որովհետև նկատում էր, որ նրանք իր փորձին կասկածանքով և անուշադիր էին վերաբերվում և կարծում էր, որ այդպիսով սպառնում են չը հաւատալ իր ծոմապահութեան հետևանքներին: Օրվայ մեծ մասը Տաններ քնում էր, լրագիրներ և հեռագիրներ էր կարդում, իսկ առաւօտները իր պահապան բժիշկների ուղեկցութեամբ զբօսնում էր ձիով: Ամենքը սկսեցին ուշադրութիւն դարձնել Տանների վրա, իսկ նրա եղբայրակից բժիշկները հարցրին նրանից, թէ ինչ պէտք է անել նրա մարմնի հետ, եթէ նա մեռնի: Տաններ պատասխանեց, որ նա հաւատացած է, թէ կարելի 40 օր առանց կերակուրի, բայց եթէ նրա յոյսը չարդարանայ, այն դէպքում իր մարմինը տալ բժշկներին, որպէս զի նա կարողանայ ծառայել Տանների սիրած գիտութեանը:

Երբ Տաններ հոգում էր նրա մասին, թէ 40 օրից յետոյ ինչպիսի կերակուր ընդունէ և նա այն եզրակացութեանը հասաւ, որ ամենայարմարը ձմերուկն է: Զարմանալի է, որ Տաններ երբէք կերակուրներ չէր ցանկանում, այլ զանազան մրգեր: Հեռագիրը հաղորդեց, որ Տաններ աջողութեամբ վերջացրեց 40 օրվայ իր ծոմապահութիւնը:

ՅՈՒՆԱՍՏԱՆ

Աթէնքից յուլիսի 26-ից գրում են հետևեալը:

Դեռ ևս չէ ստացվել Բ. Դրան պատասխանը պետութիւնների միաձայն պահանջին, բայց նայելով Թիւրքաց գործերի տեղափոխութեանը Յունաստանին զիջած նահանգների սահմանների վրա, կարելի է ենթադրել որ պատասխանը բացասական կը լինի: Երևի այս ենթադրութիւնն է պատճառ, որ յունական կառավարութիւնը սկսում է դուրս գալ իր անտարբեր դրութիւնից:

Բացի այն, որ Յունաստանին զիջած նահանգների մահմետական բնակիչները ընդունվում են յունական կամաւոր գործերի մէջ, զինուորական մինիստրը հրամայեց զինուորել այն բոլոր երիտասարդ յոյներին, որոնք արդէն հասել են 21 տարեկան հասակին: Այդ երիտասարդների թիւը 15,000-ի է հասնում: Երբ կը գումարվի յունական պարլամենտը, կառավարութիւնը 30000 պատրաստ զօրք կունենայ և համարձակ կարող է կռիւ սկսել Թիւրքերի հետ: Զանազան տեղերից հաղորդում են, որ յոյները ամեն օր կամաւորներ են գրվում և որ նրանց թիւը շուտով 6000 կը հասնի:

Եանինայից գրում են հետևեալը: Յուլիսի 4-ին տեղացի քրիստոնեաները և մահմետականները անհամբերութեամբ սպասում էին Բ. Դրանը պետութիւնների գրութեան յանձնելու հեռագրին, բայց մինչև օրվայ վերջը ոչինչ լուր չը ստացվեցաւ: Միւս օրը Թիւրքերի մէջ մի առանձին շարժում և անհանգստութիւն էր նկատվում, բայց ոչ ոք չէր համարձակվում դրա պատճառը հարցնել, որովհետև դեռ յուլիսի 3-ից յայտնված էր, որ պատերազմական դրութեան օրէնքները արդէն ոյժ են ստացել և գործադրվելու են Էպիրոսի բոլոր քաղաքներում: Թիւրքերի անհանգստութիւնից երևում էր, որ Կ. Պոլսից վատ լուրեր են ստացել: Եանինայի մէջ բնակվող անուանի ալբանացիները հրաման են ստացել ալբանացիներին ոտքի կանգնեցնելու համար: Մահմետական բոլոր բնակիչներին Թիւրքաց կառավարութիւնը պատերազմական պաշարներ և Հէնրի-Մարտինի ձևի հրացաններ է բաժանել: Այժմ անկասկածելի է, որ ալբանական շարժումը և մահմետականների ապստամբութիւնը քրիստոնեաների դէմ Թիւրքաց կառավարութենից է թելադրվում: Մի քանի օր սրանից առաջ հասաւ այստեղ սուլթանի ադիւտանտը մահմետականներին քրիստոնեաների դէմ գրգռելու համար: Կառավարութեան բռնած այս ընթացքի հետևանքը այն եղաւ, որ մահմետականները սպառնում են քրիստոնեաներին կողոպտել նրանց, այրել քաղաքը և շրջակայ գիւղերը և քրիստոնեաների ընդհանուր կոտորած անել: Ողորմելի անզէն քրիստոնեաները անդադար երկիւղի մէջ են: Նրանց յոյսը եւրոպական և յունական կառավարութիւնների վրա է: Աւազակները Զագորի մէջ անպատիժ կողոպտում են ամբողջ գիւղեր: Եանինայի մէջ քրիստոնեաները չեն քնում, վախենալով գիշերը զոհվել Թիւրքաց մոլեռանդութեանը:

Արտայից ստացված տեղեկութիւններից երևում է, որ այնտեղ էլ քրիստոնեաների դրութիւնը աննախանձելի է: Պրեվեզայի մէջ գտնվում է Եանինայի զինուորական և քաղաքային նահանգապետը, որ իւրաքանչիւր օր հրաւիրում է անուանի Թիւրքերին և խորհուրդ է կազմում: Թէ Պրեվեզան և թէ Արտայի ամբողջ սահմանագիծը շտապում են ամրացնել, որպէս զի դժուարացնեն յոյների յարձակումը: Արտայի Թիւրքաց ազգաբնակութեան մասնաժողովը բացարձակ գործում է և Թիւրքերի ասածներից երևում է, որ քրիստոնեաների կոտորածը անհրաժեշտ է, որովհետև Թիւրքերը Բեռլինի կոնֆերենցիայի վճռից յետոյ չափազանց յուսահատված են: Թիւրքաց կառավարութիւնը լուր է տարածել Արտայի մէջ, որ շուտով այնտեղ հասնելու են 30,000 զինուորված ալբանացիներ, բայց այդ լուրը սխալ է և տարածված է տեղացի Թիւրքերին ապստամբեցնելու նպատակով:

«ՄՇԱԿԻ» ՀԵՌԱԳԻՐՆԵՐ

ՄԻՋԱԶԳԱՅԻՆ ԸՆԿԵՐՈՒԹԵՆԻՑ

Ս. ՊԵՏԵՐԲՈՒՐԳ, 8 օգոստոսի: Բարձրագոյն հրամայված է. Բարձրագոյն Կարգադրող մասնաժողովը փակել և նրա գործերը ներքին գործերի մինիստրութեանը յանձնել, 2) Երրորդ բաժինը ոչնչացնել և յանձնել նրան ներքին գործերի մինիստրութեանը: Մակով ստացաւ դէյստվիտելնի տայնի սովետնիկի աստիճանը և նշանակվեցաւ փոստային և հեռագրական մինիստր և օտար դաւանութիւնների դեպարտամենտների գլխաւոր: Մինիստրների մասնաժողովի գործերի կառավարիչ տայնի սովետնիկ Կախանով ստացաւ դէյստվիտելնի տայնի սովետնիկի աստիճան և նշանակվեցաւ ներքին գործերի մինիստրի օգնական: Ներքին գործերի մինիստրի օգնական Մարտինով արձակված է պաշտօնից և սենատի անդամ է նշանակված:

ՇԱՆԽԱՅ, 7 օգոստոսի: Պաշտօնապէս հաղորդում են, որ Չունգ-խոու վերջնականապէս արձակված է կալանաւորութենից:

Ս. ՊԵՏԵՐԲՈՒՐԳ, 10 օգոստոսի: Այսօր Ցզենգ և Եանիգավրա դեսպանները Ցարսկոյ Սելոյի մէջ ներկայացան Թագաւոր Կայսրին հանդիսաւոր տեսութեան ժամանակ: Պեկինի ռուսաց դեսպանը հեռագրում է Գիրսին, որ չը վերջացած գործերի վճիռներ այստեղ կատարված են բաւականացուցիչ կերպով: Չօնխոու Ցզենգի զեկուցման համեմատ արձակված է բանտից:

Ս. ՊԵՏԵՐԲՈՒՐԳ, 9 օգոստոսի: „Голосъ" լրագրին Կ. Պոլսից գրում են. Ասում են, Գուսարների լէյբ-գվարդիայի գնդի ռուսաց նախկին գնդապետ, Դաղստանի բնակիչ Մահմէդ-փաշա կը փոխարինէ Ռումելիայի մէջ միլիցիայի հրամանատար Շտրեկերին: Պատրիարք Ներսէսը օրերումս Բույուկ-Դէրէյի մէջ հանգուցեալ Թագուհու երկրորդ հոգեհանգիստը կատարեց: Ներկայ էին ռուսաց դեսպան Նովիկով իր ամուսնու հետ և դեսպանատան բոլոր ծառայողները: Դեսպանի շնորհակալութեանը Ներսէս պատասխանեց. «Նախախնամութիւնը աւելի լաւ չէր կարող վարձատրել Հայ ազգին, քան թէ կոմս Լօրիս-Մելիքովին բարձրացնելով այն Հայերի առաջնորդ, որոնք իրանց կեանքը նուիրում են ռուսաց Թագաւորի ծառայութեանը:»

Խմբագիր—Հրատարակող ԳՐԻԳՈՐ ԱՐԾՐՈՒՆԻ